

50. VÝROČIE DAVu

DAV — MINULOSŤ A DNEŠOK

ANDREJ SIRÁCKY, Filozofický ústav SAV, Bratislava

SIRÁCKY A.: DAV — the Past and the Present, *Filozofia* 29 (1974), No 6, p. 565—575.

The paper has been written at the occasion of the fiftieth anniversary of our society, culture and thinking. He describes the conditions in the generation, the first number of which was issued in the winter of 1924 in Prague.

The author explains the place and function of davism in the development of our society, culture and thinking. He describes the conditions in the years 1921—1924, when our first socialist intelligentsia was entering the social-political life. It was necessary to break the policy and ideology of the Slovak separatist bourgeoisie and the so called „czechoslovak“ bourgeoisie and to gain — on the broad democratic front — the progressive part of the Slovak bourgeoisie and intelligentsia for the fight against the ascending fascism. The author deals with an analysis of the theoretical and political activities of the davists, with their literary, philosophical, ideological, publicistic and journalistic work. From among the abundant philosophical and ideological activity of the davists' activities the opinions of L. Szántó are analyzed in detail, as well as those of E. Úrx and V. Clementis. In their philosophical and artistic-literary creation (P. Jilemnický, L. Novomeský, J. Poničan, D. Okáli) the davists disclosed the real face of the social reality of Slovakia.

Mnoho sa už popísalo o našej prvej socialistickej generácii, o DAVe a o jeho mieste v rozvoji slovenskej spoločnosti, kultúry, myslenia. Vyšli už state objasňujúce činnosť davistov z rôznych aspektov, zjavili sa aj monografie o niektorých predstaviteľoch DAVu (P. Jilemnický, E. Úrx, V. Clementis, L. Novomeský). Vyžadoval by sa však *komplexný* pohľad na spoločensko-politický a kultúrno-ideový význam davistov v našich sociálnych, politických a kultúrnych dejinách.

Nástup novej, mladej generácie do spoločensko-politického života znamená vždy istú negáciu existujúceho stavu. Nebýva to však *generálny* nástup mladých, pretože značná časť mladej generácie je zviazaná z mnohých stránok so starou spoločnosťou. Aj nástup *socialistickej generácie* u nás v dvadsiatych ro-

koch tohto storočia možno takto charakterizovať. Domnievam sa ďalej, že ak sa má filozofické myslenie (a s ním aj ideológia) „materializovať“ v spoločensko-politickej praxi, nevyhnutný bude pohľad na DAV v širokých spoločensko-politických a kultúrno-ideových súvislostiach.

Takýto „celospoločenský“ vstup do slovenských dejín mala aj davistická skupina. Dá sa preto povedať o davistoch, že vstupovali do života „s celistvým nasadením“, aj keď sa ich myšlienky a vzťahy k spustnutej minulosti zadodievali (spočiatku) prevažne do literárnej formy. *Avšak v nej sa koncentroval ich celkový spoločenský, politický a ideologický postoj.*

Miesto a funkcia davizmu v rozvoji našej spoločnosti

Miesto a funkciu davistickej generácie v rozvoji slovenskej spoločnosti, kultúry a myslenia treba skúmať z uvedených hľadísk. Je to hnutie, ktoré má svoju „dobovú podobu“, historicko-spoločenskú podmienenosť, ale *obsahuje aj prvky a zložky, ktoré prekračujú dobu*, čo práve spája hnutie mladých socialistických študentov-intelektuálov s dneškom. Preto zamýšľať sa nad DAVom, nad touto početne malou skupinou vo vtedajšej sociálnej štruktúre našej spoločnosti, znamená hodnotiť aj to, čo je dnes už prekonané a čo bolo *zákonite poplatné dobe*, ale ešte viac si všímať tie *progresívne zložky v hnutí, ktoré anticipovali dnešok.*

Aby sme mohli na túto otázku odpovedať, je potrebné aspoň stručne načrtnúť dobu a pomery, v ktorých sa davistické „hnutie“ rodilo. Súčasne musíme určiť postoj davistov k situácii a k minulosti, ktorá bola v mnohých politických a ideových prúdoch i smeroch konzervovaná. Hneď po „prevrate“, po r. 1918 rodíaca sa slovenská buržoázia (predtým sme mali na Slovensku prevažne malomeštiactvo, dedinskú inteligenciu a politicky dosť indiferentné roľníctvo) upevňovala svoju moc a *ideologicky sa opierala o masarykizmus a hlasizmus*. Popri vládnucej triede, opierajúcej sa o silnú českú buržoáziu, existovalo aj isté „opozičné“ hnutie zaostalých skupín a vrstiev Slovenska (ľudáctvo, klerikalizmus). Dôležitejšie je však, že tu bola aj robotnícka trieda, ovplyvnená Októbrovou revolúciou v Rusku a od r. 1921 vedená komunistickou stranou. Iba táto *objektívna skutočnosť, revolučné robotnícke hnutie umožnilo aj vznik Voľného združenia študentov-socialistov zo Slovenska a DAVu.*

Davisti hneď od začiatku hľadali cestu k robotníckej triede a ku komunistickej strane. Rozmýšľali, ako najlepšie slúžiť tejto idei a akú najúčinnnejšiu formu si na to vybrať. Rozhodli sa pre literatúru, publicistiku a novinárstvo. Nebola to však *literatúra sama osebe*, ale koncentrovali sa v nej spoločenské, politické, ekonomické, ideologické a filozofické problémy. Svedčí o tom napríklad aj prenikavý rozbor sociálnej a politickej situácie (1), ktorý popri všetkej poplatnosti dobe a „príučaniu sa“ marxistickej dialektike obsahuje *ostrú kritiku slovenskej society z pozícií robotníckej triedy a komunistickej strany*. Aj keď sú v Pamflete niektoré hmlisté formulácie, správne sa zdôrazňuje, že „vec pracujúcich je vecou všetkých socialistických strán“ a že proti medzinárodnému kapitalizmu sa má čeliť „medzinárodnou solidaritou celého proletariátu, všetkých

pracovníkov páští a mozgov". Toto primknutie k robotníckej triede a k strane sa čím ďalej tým výraznejšie prejavuje v činnosti davistov. Bolo to politické angažovanie sa v prospech pracujúceho ľudu. Dokazujú to úvahy a články z rôznych oblastí politiky, kultúry, literatúry a ideológie od V. Clementisa, E. Urxa, L. Novomeského, J. Rybáka, D. Okáliho, J. Poničana, L. Szántóa a iných. Neoprávnene sa vytýkalo davistom, že zostali „uzavretou“ skupinou inteligencie. Opak je pravdou. Hneď zo začiatku prenikali medzi robotníkov a medzi široké vrstvy pracujúceho ľudu na Slovensku. Pravda, nebola to ľahká cesta: „V zložitých pomeroch, v ktorých aj sama komunistická strana musela zápasiť o svoju revolučnú líniu, nemali ani davisti jasno v niektorých základných teoretických otázkach. Nedostatok dialektického prístupu k riešeniu ťažkých politických, sociálnych a kultúrnych problémov viedol u nich spočiatku aj k nerozhodnosti alebo k prenáhlenosti v akciách i k blúdeniu a omylom v hľadaní filozofického a umeleckého výrazu, adekvátneho ich revolučnému nadšeniu“. (2)

Nie je správne, že sa v *mnohých hodnoteniach DAVu* prevažne a niekedy stereotypne zužuje najmä literárno-umelecká činnosť davistov. Proti takému jednostrannému výkladu som protestoval už pred desiatimi rokmi: „Keď hodnotíme činnosť davistov ako celok... možno zistiť, že *umenie a literatúra v ich tvorbe nemali samoučelnú estetickú funkciu, ale boli živou súčasťou politického a spoločenského života*. Filozoficko-ideologický aspekt je nerozlučnou, organickou zložkou ich literárnych, umeleckých snáh a činov. Ak literát (a nielen literát) žije s problémami svojej doby a chce ich riešiť podľa predstáv zakotvených v budúcnosti, musí mať otvorené oči a všetky zmysly, musí čerpať zo zložitosti a rozporov života a musí sa usilovať nielen o jeho pravdivé, hlboké poznanie, ale aj o jeho premenu. Umelec a vedec sa stáva spolutvorcom pomerov skutočnosti (to nie je len realita každodennosti, ale aj realita snov a ideálov), a to v dialektickej rozpornosti: ak je spoločnosť reakčná, odsúdená na zánik, napomáha jej deštrukciu, ak ide o spoločenské, triedne sily, ktoré sú nositeľmi budúcnosti, potom im pomáha a slúži.“ (3)

Postoj davistov k minulosti

Žiada sa povedať niekoľko slov o postoji (vzťahu) davistov k minulosti, ku kultúrnemu dedičstvu, a teda aj k filozofickému mysleniu na Slovensku. Všeobecne sa tvrdí, že davistov nezaujímalá minulosť, že to bola *jednostranná a nedialektická* orientácia na prítomnosť a budúcnosť. Nepochopili dostatočne, že je potrebné *kritické prehodnotenie* minulosti, celého kultúrneho dedičstva, aby sa mohlo nadväzovať na pokrokové (aj keď skromné) prvky minulosti. To platí aj vtedy, keď máme na mysli rozvoj myslenia (v kontexte kultúry) na Slovensku. O minulosť nebol veľký záujem a celá „spustnutá“ tradícia bola v zrejmom rozpore so súčasnosťou, ako sa javila najmä po Októbrovej socialistickej revolúcii v Rusku (1917).

Z uvedených dôvodov nebol napr. záujem o latinsky písané filozofické diela z 15.—17. stor., obsahujúce prevažne diskusie o teologicko-filozofických otázkach spoločnosti a kultúry, ktoré nám „dnes nemajú čo povedať“. Táto

„scholastická“ problematika renesancie, humanizmu a reformácie bola vzdialená dnešku. To, čo výraznejšie poznačilo rozvoj filozofického myslenia na Slovensku, bola osvietenská filozofia a najmä filozofia (idealistická) štúrovcov. V nej sa v podmienkach zaostalej slovenskej spoločnosti v špecifickej forme odrážali už problémy feudálnej a rodiacej sa buržoáznej spoločnosti. V tejto filozofii bolo ešte hodne „teologizmu“ a svojrázneho hegelianstva, aj keď sa v nej už odzrkadľovali zložité dobové problémy spoločensko-kultúrne a ideové (zahrnovala aj etické a estetické a menej ekonomické problémy). Táto problematika sa premietala neskôr „odbornejšie“ a reálnejšie do filozofie hlasizmu, „kritického realizmu“, masarykizmu a pozitivizmu. Vo výslovne reakčnej, konzervatívnej podobe sa prejavovala v rastúcej agresivite slovenského separatizmu, klerikalizmu, filozofického intuitivizmu a fideizmu. Ak máme na mysli *konkrétne a historicky podmienené* hodnotenie filozofických a ideových smerov i prúdov, potom nepochybne v tých časoch (v dvadsiatych a tridsiatych rokoch nášho storočia), v podmienkach spoločensky a kultúrne hodne zaostalého Slovenska filozofia pozitivizmu a realizmu zohrala istú *relatívne* pokrokovú úlohu.

Nastupujúca socialistická generácia sa usilovala vyrovnáť sa predovšetkým s ideológiou a filozofickými smermi, ktoré boli súčasťou vládnucej politiky buržoáznych strán. Išlo najmä o „štúrizmus“ (minulosť) a o hlasizmus, ktoré predstavovali „oficiálnu“ ideológiu národnej a tzv. „demokratickej“ buržoázie. Bolo potrebné vyrovnáť sa najmä so spoločensko-politickou funkciou tejto (hlasistickej) ideológie. Analýzu uvedenej problematiky obsahujú kritické a prenikavé úvahy V. Clementisa. Možno povedať, že z hľadiska kontinuity národnej kultúry sa pozitívne hodnotili aj niektoré pokrokové prvky hlasistickej ideológie. Bolo však jasné, že po r. 1917 a po silnej revolučnej vlně aj v robotníckom hnutí u nás v dvadsiatych rokoch hlasistická ideológia a s ňou aj pozitivisticko-realistická filozofia *prestala byť už pokrokovou*. Naopak, keďže jej exponenti a politickí reprezentanti zaujímali významné štátnické a spoločensko-politické funkcie, táto ideológia a s ňou viac-menej voľne spojené kultúrne, ideové a literárno-umelecké prúdy sa stali *výrazne reakčnými, protipokrokovými a protisocialistickými*. Preto aj keď sa to zdá *dost jednostranné*, davistická socialistická generácia zaujímala *odmietavý, negatívny postoj* k všetkému, čo konzervovalo spoločenskú a kultúrnu zaostalosť Slovenska (kritický postoj k štúrovstvu, k hlasizmu, k ideologickému a filozofickému aspektu tvorby inakšie významných predstaviteľov kritického realizmu Kukučínovi, Jégému, Timrave). Z toho vyplýval aj negatívny postoj k literárnokritickej tvorbe Š. Krčméryho. Na druhej strane davisti pozitívne hodnotili revolučnú tvorbu J. Kráľa medzi štúrovcami, dielo J. Jesenského, I. Krasku, F. Votrubu.

Situácia, v ktorej vznikala skupina DAV

Situáciu, aká bola v Československu v rokoch 1921—1924, keď vstupovala do života socialistická generácia najprv ako Voľné združenie študentov-socialistov zo Slovenska a potom ako skupina DAV, som opísal v článku *Október a slovenská inteligencia* (4). Pišem tam, ako v októbri 1917 do celého sveta za-

hľmel Leninov hlas a vyzýval proletariát celého sveta, aby zotínal „posvätené koruny a hlavy“ a aby skoncoval s vládou tyranov a vykorisťovateľov na svete. Vlny Veľkej októbrovej revolúcie zasiahli aj spráchnivenú stavbu Rakúsko-uhorskej monarchie i jej nástupnícke štáty a medzi nimi aj Československú republiku. Naľakané vládnuce kruhy usilovali sa po dobrom i zlom, násilím i „presviedčaním“, pomocou tradície, lži a četníctva „sprotiviť“ udalosti v Rusku. Celé naše dejiny od Veľkomoravskej ríše, husitské hnutie, reformáciu a protireformáciu, osvietenstvo, romantizmus a povstanie r. 1848, hnutia odporu, roky mlčania a náreku, rôzne manifesty a memorandá — to všetko (a všeličo iné) slovenská „štúrovská“ a hlasistická inteligencia stavala do neriešiteľného rozporu s humanizmom a demokraciou, s komunizmom a bolševizmom a rozhodne sa od základu dištancovala od októbrových udalostí r. 1917. Odrazu v svetle tohto „červeného moru“ aj zrušenie nevoľníctva, demokratizácia politického života, ľudové tradície štúrovcov, uvoľňovanie myšlienok od predsudkov, jednoduché odvolávanie sa na fakty a vecné dôkazy, na zdravý rozum atď., všetko bolo odrazu dielo „satanovo“, otrava pre „holubičiu“ slovenskú dušu, „zrada“ na Slovanstve a ľudskosti, cudzí, „záhubný duch materializmu“. Možno povedať, že hospodárska, politická a kultúrna zaostalosť Slovenska bola osobitným „vkladom“ do spoločného štátu Čechov a Slovákov. Závažný fakt národného oslobodenia vyvolal „redukcii“ pokrokových úsílí a ideálov aj v tej časti slovenskej inteligencie, ktorá stála — ešte pred „prevratom“ — v boji proti slovenskej „oblomovčine“, proti tým úsiliam, ktoré chceli r. 1918 konzervovať slovenský život na rovine ideálov Štúrovej doby.

„Poprevratové“ Slovensko nezdedilo mocnú, veľkú buržoáziu, slovenská spoločnosť bola v podstate malomeštiacka. Zmenou pomerov a možnosťou uplatniť sa vo verejnom živote sa buržoázia a s ňou aj inteligencia síce diferencovala, ale vcelku v nej prevládali korene štúrovskej ideológie, idealizovanej podoby ľudovosti a slovanského romantizmu. Národne cítiaca a v štúrovskej tradícii zmeravená inteligencia dostala sa „mimo hlavného prúdu“ a politicky živorila („národnári“). Hlasistická inteligencia videla v masarykovskej republike a vo fikcii „československého národa“ splnenú podstatnú časť svojho programu a svojich ideálov. Len malá časť tejto inteligencie zostala verná pokrokovým tradíciám, čiastočne prekročila hranice svojej triedy a vystupovala aj po vzniku Československej republiky v úlohe kritikov vlastnej triedy (J. Jesenský, F. Votruba). Mnohí hlasisti nepochybne kolísali medzi „ľudovým demokratizmom“, svojou „lepšou“ minulosťou a medzi možnosťou kariéry v novom štáte i sľubnou osobnou perspektívou. Táto časť slovenskej inteligencie pomocou vyspelej českej buržoázie sa dala do služieb vládnucej triedy (M. Hodža, V. Šrobár, J. Botto, J. Slávik, I. Dérier a i.). Zložité pomery a malá skúsenosť i slabosť slovenskej buržoázie jej nedovoľovali, aby sama vládla v politickom a kultúrnom živote Slovenska. Nevyriešenie nacionálnej (i sociálnej) otázky v republike spôsobilo, že časť českej inteligencie sa stala nástrojom hegemonistických a šovinistických cieľov českej buržoázie a českého kapitálu (ideológia „čechoslovakizmu“). Časť inteligencie „menšinovej“ zložky jednotného „československého“ národa zaplá-

vala — pre nevyriešenie nacionálnej otázky i ekonomických a sociálnych problémov — do vôd slovenského separatizmu (vyústil do ľudáckeho klérofašizmu).

Len malá časť slovenskej inteligencie pod vplyvom Októbrovej revolúcie, za pomoci českej robotníckej triedy a komunistickej strany a vďaka aj demokratickému prostrediu (Praha), v ktorom vyrastala, sa orientovala socialisticky a hlásila sa k proletárskemu internacionalizmu. Je nepochybnou zásluhou tejto socialistickej inteligencie, že pod vedením a za podpory komunistickej strany pomáhala rozbíjať hory ľži a výmyslov o novom, bolševickom Rusku a ukazovala cestu, ako vyviesť Slovensko z odvekej politickej, hospodárskej a kultúrnej zaostalosti. Slovenská socialistická inteligencia, zoskupená v DAVE, odmietala výstrahy a poučenia „otcov“ o bolševickom nebezpečenstve, pochopila a prečítala aj vnútorné význam a dosah Októbra. Davisti už vtedy, v dvadsiatych a tridsiatych rokoch vedeli zamerať svoju činnosť v *smere budúceho vývinu* a dištancovať sa od tých, ktorí pod maskou falošnej demokracie a abstraktného humanizmu sa neskôr ponorili do bahna fašizmu. Nebolo ľahké už *vtedy* orientovať sa na líniu Októbra, otvorene sa priznávať k sovietskemu Rusku, ku komunizmu a internacionalizmu. A neboli to len slová, frázy bez adekvátnych činov a postojov: DAV uverejňoval príspevky aj v českej, nemeckej a maďarskej reči, mladá socialistická inteligencia úzko spolupracovala so skupinou maďarských pokrokových intelektuálov, združených v časopisoch Sarló, Új Szó, Az Út (Kassák Lajos, Balogh Edgár a i.). Politický, ideologický a literárny záujem davistov sa sústreďoval na sovietsku kultúru a literatúru: Lenin, Bucharin, Lunáčarskij, Plechanov vo filozofii, Bednyj, Blok, Majakovskij, Erenburg, Vsevolod Ivanov, Jesenin, Gorkij, Šolochov v literatúre, ako aj na pokrokových spisovateľov a umelcov Západu: Barbusse, Appollinaire, Tristan Tzara, Cocteau, Chagall, Picasso, G. Gross, O. Dix a i.

Netreba osobitne zdôrazňovať, že davisti udržiavali úzke kontakty s českou komunistickou a vôbec pokrokovou inteligenciou (okolo Proletkultu, Varu, s Komunistickou študentskou frakciou, s Devětsilom). Zo „staršej“ inteligencie to boli Z. Nejedlý, S. K. Neumann, F. X. Šalda, F. Krejčí. Z mladých komunistických intelektuálov, literátov a vedcov, s ktorými davisti prichádzali do styku, treba uviesť najmä J. Wolkeru, I. Sekaninu, V. Nezvala, V. Vančuru, K. Teigeho, L. Štolla, B. Václavku, J. Fučíka, V. Procházku a i.

Literárna, publicistická a novinárska činnosť DAVu, avantgardy socialistickej inteligencie, bola súčasťou bojov za socializmus a komunizmus, súčasťou zápasov o masy a inteligenciu, o dnešok a zajtrajšok. V tomto boji sa ostro a nekompromisne obracali proti domácej zaostalosti a hypertrofii schátranej tradície a nedbali ani na to, že ich nazývali „zradcami národa“, „agentmi Moskvy“, „bolševickými krikľúnmi a lotrami“. Davistická inteligencia, ako o tom svedčia zjazdy a konferencie spisovateľov a mladej slovenskej inteligencie, chápala svoje „poslanie“ so zmyslom pre perspektívu revolúcie a snažila sa *získať — na širokom demokratickom fronte — pokrokovú časť slovenskej buržoázie a slovenskú inteligenciu na obranu republiky, demokracie a do boja proti nastupujúcemu fašizmu*. Táto inteligencia v časoch stupňujúceho sa fašistického ne-

bezpečenia „organizovala a zjednocovala všetky pokrokové elementy, aby s veľkou starostlivosťou pripravovaný nástup fašistických elementov bol v zárodku udusený“. (5)

Rozvoj marxistického myslenia a DAV

Davistov hneď od začiatku zaujímali nielen otázky literatúry a umenia, ale aj závažné politické a ideologické problémy, otázky triedneho boja, nacionalizmu a internacionalizmu, otázky ekonomické, sociálne, kultúrne, filozofické a problémy marxizmu-leninizmu vôbec. Ladislav Szántó, ktorého možno považovať za najvýraznejšieho filozofa a teoretika DAVu, vo svojich početných úvahách sústavne a dôsledne analyzoval spoločenské a politicko-ideové problémy z marxistického hľadiska. Tieto úvahy boli dôkazom jeho dobrých znalostí nielen klasikov marxizmu-leninizmu, ale aj súčasnej sovietskej filozofickej tvorby. Dôrazne žiadal, aby sa v ideológii a filozofii odrážal zložitý triedny boj, aby sa v marxizme-leninizme, ktorý je „návodom pre revolučnú tvorivú činnosť“, spájala teória s praxou, aby poznanie nebolo samoúčelné, aby bolo vždy „prostriedkom revolučnej premeny skutočnosti“. (6)

Teoretickú a praktickú činnosť davistov, ich literárnu, filozofickú a ideologickú tvorbu, ich publicistiku a žurnalistiku možno skutočne charakterizovať ako *zámerne používané „prostriedky revolučnej premeny skutočnosti“*. Články a úvahy, kritiky a polemiky, reportáže i „pamflety“ L. Szántóa, V. Clementisa, E. Urxa, L. Novomeského, J. Poničana, D. Okáliho, neskôr G. Husáka, M. Chorvátha, M. Hrušovského, A. Matušku, K. Bereka, J. Kostru, E. Sýkoru, J. Šefránka a i. boli napísané z *hľadiska potrieb revolučného boja proletariátu a komunistickej strany*. Charakterizuje ich zásadovosť, štýlová a žánrová rozmanitosť, úzka spätosť s praxou a životom, s bojom drobného, proletárskeho človeka o každodenný chlieb, ale aj s úsilím vymaniť sa z bezduchého lopotenia a útlaku

Aj teoretické a filozofické úvahy L. Szántóa boli vždy zamerané na „potreby dňa“ a na riešenie problémov, ktoré sa vynárali v ťažkých triednych bojoch proti kapitalizmu a za socializmus a komunizmus. Jeho články a úvahy, ktoré boli v plnom súlade s boľševickou aktivitou davistov, pomáhali strane teoreticky upevňovať a zdôvodňovať jej politiku a ideológiu. (7) Szántó mal „v krvi“ dialektiku, ktorou sa vyznačujú všetky jeho state. Dialektiku neoddeľoval od logiky a noetiky a veľmi presvedčivo, názorne a konkrétne poukazoval na nedostatky metafyzického spôsobu myslenia. „Marxizmus — napísal — je tvorivé učenie a nespočíva v tom, že preberáme hotové marxistické tézy a snažíme sa vtesnať konkrétnosť do foriem, ktoré sú voči tejto konkrétnosti už abstraktné. Marxizmus nie je »hotová uzavretá dogma«, ale iba začiatočný stav nekonečného vývinového procesu. Marxizmus sa rozvíja cez »vnútorné boje«, cez prekonávanie a riešenie »vnútorných protirečení«“ (8).

Filozofickými a ideologickými problémami sa zaoberal okrem L. Szántóa najmä Edo Urx. Jeho články a štúdie, v ktorých sa dotýkal problémov filozofie a ideológie (*Československá filosofie, Filosofie vládnoucí třídy*, rôzne úvahy

o problémoch revolúcie, demokracie, stratégie a taktiky strany, o kultúre, umení, literatúre, o proletárskej poézii, o „modernom“ umení a i.), majú vysokú teoretickú úroveň a sú aj spoločensko-politicky angažované. Pre nás — keď sledujeme marxizmus-leninizmus v aktivite, v spoločnosti, v praxi — je mimoriadne významná a podnetná najmä Urxova kritika DAVu. V úvahe *Desať rokov DAVu* vyzdvihuje jeho klady i nedostatky a zdôrazňuje, že DAV plával a bude plávať proti prúdu, bude „bojovnou skupinou po boku revolučného slovenského pracujúceho ľudu, a ako ľavé protikapitalistické, protifašistické a protimilitaristické hnutie povedie boj za oslobodenie pracujúceho ľudu.“ (9)

V DAVe sa venovalo veľa miesta nielen otázkam triedneho boja, analýze kapitalistickej spoločnosti, otázkam „jednotného frontu proletariátu“, internacionalizmu a nacionalizmu, ale aj otázkam „čechoslovakizmu“ a špecifickým problémom Slovenska, najmä kritike slovenskej buržoázie, jej politiky, kultúry a ideológie. V. Clementis v článku *Pod zástavou marxizmu* (10) výstižne charakterizuje slovenskú buržoáziu, jej záujmy, triednu obmedzenosť, ciele, ideológiu i reakčnosť. Slovenská buržoázia prišla na politickú arénu neskoro. Neprešla politickou školou, ani školou buržoáznej filozofie. Stroskotalo i hlasistické hnutie, „prebudenecké frázy“ a štirovstvo boli už vzdialené a buržoázia sa snažila upevňovať svoje pozície „feudálno-cirkevnou ideológiou“ a sociálnou i politickou demagógiou podľa vzoru fašizmu. Mladá meštiacka generácia (ľudáci a agrárici) je vernou nasledovateľkou „veľkých ideálov svojich otcov“. Ani pokroková mládež (R 10, Šíp) sa nezúčastňuje aktívne na politickom a spoločenskom živote. Uznáva síce princípy marxizmu, ale všetky problémy chce riešiť abstraktne, pragmaticky a uzatvára sa do „kantizmu“, do akejsi „autonómnosti“ filozofie. Táto myšlienková samostatnosť — píše Clementis — môže viesť k sociálno-politickej pasivite, a tak nepriamo aj k podpore sociálnej, politickej a kultúrnej reakcie. Mladá generácia, intelektuáli a teoretici majú sa učiť predovšetkým tam, kde sa socializmus buduje (v Sovietskom zväze), a touto filozofiou je marxizmus-leninizmus. „Právo na slobodu filozofie“ — to je právo osvojiť si filozofiu proletariátu, marxizmus-leninizmus.

Marxistickí teoretici a filozofi, ale aj literáti a publicisti — ako sme už spomenuli — viedli boj proti buržoázii na širokom kultúrnom, ideovo-politickom a svetonázorovom fronte. Odmietali rôzne maskované formy idealizmu, iracionalizmu, intuitivizmu, fideizmu, náboženského fanatizmu (katolíckeho aj protestantského), nacionalizmu i prázdneho „národovectva“. Odhaľovali aj politiku a ideológiu vedúcich predstaviteľov Matice slovenskej, keď sa r. 1932 ľudáci zmocnili jej vedenia a z Matice urobili konzervatívnu a reakčnú inštitúciu.

Mladí marxisti už od svojich prvých vystúpení v Mladom Slovensku, v Proletárskej nedeli (v Pravde chudoby), v Spartaku a v DAVe považovali literatúru a umenie vôbec za mimoriadne účinný nástroj revolučného boja proletariátu. Zdôrazňovali, že cieľom umenia je poznávať skutočnosť do hĺbky a pretvárať ju (ako sociálnu realitu) v revolučnom duchu. Vedec aj umelec len vtedy „syntetizuje skutočnosť v progresívnej perspektíve, keď zrastie so životom pracujúceho človeka, s triednym bojom proletariátu“. (11)

Marxisticko-leninské myslenie a poznávanie v teoreticko-filozofickej analýze (v úvahách L. Szántóa, V. Clementisa, E. Urxa, J. Poničana, L. Novomeského, D. Okáliho, G. Husáka a i.) aj v umelecko-literárnom stvárňovaní (v próze P. Jilemnického, F. Kráľa, v poézii L. Novomeského, J. Poničana, D. Okáliho, J. Dumína-Tomášika) odhaľovalo *pravdivú tvár sociálnej reality Slovenska*, kládlo hrádzu jej mystifikácii a stfhalo z nej „masku nacionalistického ošľaľu“. Davisti odkrývali biedu slovenskej skutočnosti i *sociálne pozadie* útekov do minulosti, do sveta legend, mýtov, idýl a rozprávok, kresliacich — niekedy silne emocionálne a umelecky pôsobivo — nereálne vidiny a vysnené ríše humanity a „všeľudskej lásky“. Táto humanita a „všeľudská láska“ v drsnej realite predmníchovskej ČSR a najmä v temnom období ľudáckeho klérofašistického Slovenska zastierala brutalitu a ťažké zločiny ľudákov a slovenskej reakcie. Zásluhou davistov bolo predovšetkým to, že *videli a nachádzali východisko z ťažkej krízy spoločnosti*, pomáhali našej robotníckej triede i komunistickej strane účinne viesť víťazný boj s reakciou a klásť základy našej radostnej, socialistickej prítomnosti i komunistickej budúcnosti.

Nepochybný je *mnohostranný prínos* davistov do rozvoja našej socialistickej spoločnosti, kultúry, literatúry a myslenia. Na druhej strane netreba ich prácu hodnotiť *nadnesene* a nevšímať si ich chyby a omyly. Aj medzi davistami boli rozpory, davistická skupina nebola „jednoliata“, členila sa z mnohých stránok. Aj v tomto generačnom hnutí boli spory a rozpory, zvraty a rozbehy, dejinami a spoločenskými podmienkami daný stupeň a hranica ich vývinu a pôsobenia. Je však faktom, že *davisti viedli politický a ideový boj za socializmus a komunizmus, že sa opierali o robotnícku triedu a komunistickú stranu v podmienkach zahranično-politický i vnútropolitický veľmi zložitých a ťažkých*. „Nemohli ani oni celkom prekročiť svoju dobu a vystupovať v úlohe prorokov a neomylných vedcov a umelcov. No prekračovali svoju dobu v tom, že nepovažovali existujúce spoločenské pomery za trvalé, ale videli už zárodoky nových čias: komunizmu. V tejto perspektíve, v ohraničenosti i slabosti, vo svojich sociálnych víziách, v tvorbe filozofickej i literárnej a v politických akciách boli silnejší ako vtedajší mocipáni, proti ktorým bojovali a neraz aj prehrávali“. (12)

Uvedomujeme si, že „história“ DAVu nie je históriou ukladanou do archívu a múzeí. Je to *živý odkaz* dnešku, nám všetkým, robotníkom, roľníkom, inteligencii. Preto tí, ktorí chcú byť dôstojnými pokračovateľmi revolučného odkazu DAVu, musia nadväzovať na jeho živú, revolučnú tradíciu. Úlohou našej v socializme vyrastajúcej a žijúcej generácie je na jednej strane nadväzovať na davistickú tradíciu a na druhej strane *prekonávať davistické dedičstvo*, prehlbovať a znásobovať to, čo v ich diele bolo pozitívne, trvalé a čo prežíva aj fyzickú smrť mnohých z nich, ktorí už nie sú medzi nami.

LITERATÚRA

1. Pamflet. Zápas o davy na Slovensku. DAV, 1924, s. 41—49.
2. SIRÁCKY, A.: Revolučnosť a pokrokovosť davistov. Otáz. marx. filoz. 1964, č. 6, s. 502.
3. Tamže, s. 502.

4. SIRÁCKY, A.: Október a slovenská inteligencia. Problémy a perspektívy socializmu Bratislava 1972, s. 155—166. Na tomto mieste a v ďalšom texte som prevzal viaceré odstavce z citovaného článku.
5. HUSÁK, G.: DAV, 1935, č. 7, 9.
6. SZÁNTÓ, L.: Pod znamením marxizmu. DAV, 1931, č. 4.
7. Medzi významnejšie filozofické práce L. Szántóa, uverejňované v DAVe, patria: *Hegel a Marx, Leninova filozofia, S Leninom na vyššiu etapu, Agrárna demokracia peňažného žochu, Základné otázky plechanovizmu, Veda v službách buržoázie a proletariátu, Obohatenie marx-leninskej ideologickej zbrojnice, Od Anti-Dühringa k empiriokriticizmu, Minulosť vysvetľujúca prítomnosť*. DAV, 1931 až 1937.
8. DAV, 1933, č. 4; 1937, č. 1.
9. URX, E.: Desafit rokov DAVu, 1934, č. 2.
10. DAV, 1934, č. 3.
11. OKÁLI, D.: Opití slovom i obrazom. DAV, 1932, č. 4.
12. SIRÁCKY, A.: Revolučnosť a pokrokovosť davistov. Otáz. marx. filoz., 1964, č. 6, s. 506.

ДАВ — ПРОШЛОЕ И НАСТОЯЩЕЕ

Андрей Сирацки

Настоящая статья написана по случаю пятидесятой годовщины возникновения журнала «ДАВ», органа молодого социалистического поколения, первый номер которого вышел зимой 1924 года в Праге. Автор попытался комплексно охарактеризовать социалистическое поколение давистов. Он подчеркивает, что дависты вступали в жизнь «всем фронтом», хотя их мысли и отношения к «обетшалоу прошлому» облачались (сначала) преимущественно в литературную форму. Однако в ней концентрировалась их общая общественная, политическая и идеологическая позиция.

В первом разделе своей статьи автор объясняет место и функцию давизма в развитии нашего общества, культуры и мышления. Он указывает на «характерную для того времени форму», на общественно-историческую обусловленность движения давистов, а также на элементы и составные части, которые выходят за пределы эпохи. Объективная действительность, предоставившая возможность для возникновения «Вольного товарищества студентов-социалистов Словакии» и ДАВа, была обусловлена растущей силой рабочего класса, на который оказала влияние Октябрьская революция (1917) в России и который с 1921 года вела Коммунистическая партия.

В следующем разделе автор описывает отношение давистов к прошлому, их отрицательное отношение к «обетшалоу прошлому». Дависты отвергали идеологию «штуровства» и гласизма, а также все направления и течения в развитии общества и культуры Словакии, которые носили реакционный, антипрогрессивный и антисоциалистический характер.

В третьем разделе подробно описывается обстановка в 1921—1924 гг., когда в общественно-политическую жизнь вступала наша первая социалистическая интеллигенция. Необходимо было развить политику и идеологию словацкой сепаратистской и т. наз. «чехословацкой» буржуазии и привлечь — на широком демократическом фронте — прогрессивную часть словацкой буржуазии и интеллигенции к борьбе против появляющегося фашизма.

В последнем разделе своей статьи автор анализирует теоретическую и политическую деятельность давистов, их литературное, философское, идеологическое, публицистское и журналистское творчество. Из богатой философской и идеологической деятельности давистов автор подробно рассматривает взгляды Л. Санто, Э. Уркса и В. Клементиса. В своем философском и литературно-художественном творчестве (П. Илемницки, Л. Новомески, Я. Поничан, Д. Окали) дависты раскрывали подлинное лицо социальной реальности

Словакии, препятствовали ее мистификации и срывали с нее «маску националистического опынания».

В заключении автор подчеркивает, что «история» ДАВа — дело не архивов и музеев, но она, как живой завет, обращается к молодому поколению и к нашей действительности. Необходимо брать из ДАВа то, что в нем прогрессивно, и далее углублять и умножать это с точки зрения потребностей нашего развитого социалистического общества.

DAV — VERGANGENHEIT UND GEGENWART

Andrej Sirácky

DAV — Vergangenheit und Gegenwart ist ein Artikel, der zum 50. Jahrestag der Entstehung der Zeitschrift DAV — des Organs der jungen sozialistischen Generation verfasst wurde. Die erste Nummer dieser Zeitschrift erschien im Winter des Jahres 1924 in Prag. Der Verfasser des vorliegenden Artikels war um eine *komplexe Betrachtung* der davistischen sozialistischen Generation bemüht. Er hebt hervor, dass die Davisten mit einem „Gesamtaufgebot“ ins Leben traten, auch wenn sie anfänglich ihre Gedanken und Beziehungen zur „verrotteten Vergangenheit“ hauptsächlich in eine literarische Form kleideten. In ihr verdichtete sich jedoch ihre einheitliche gesellschaftliche, politische und ideologische Stellungnahme.

Im ersten Teil seiner Betrachtung erläutert der Verfasser die Stellung und Funktion des Davismus bei der Entfaltung unserer Gesellschaft unserer Kultur und unseres Denkens. Er weist hin auf die „zeitgebundene Gestalt“, auf die historisch-gesellschaftliche Bedingtheit der davistischen „Bewegung“, aber auch auf jene Elemente und Bestandteile, die über die Zeit hinauswuchsen. Die objektive Wirklichkeit, die das Aufkommen der Freien Vereinigung sozialistischer Studenten und des DAV ermöglichte, war bedingt durch die anwachsende Kraft der Arbeiterklasse, beeinflusst von der Oktoberrevolution (1917) in Russland und von 1921 an geleitet von der Kommunistischen Partei.

Im weiteren Teil behandelt der Verfasser die Einstellung der Davisten zur Vergangenheit, ihr ablehnendes Verhältnis zur „verrotteten Vergangenheit“. Die Davisten lehnten die Ideologie des „Štúrismus“ und Hlasismus und alle Richtungen und Strömungen in der gesellschaftlichen und kulturellen Entwicklung der Slowakei ab, die einen reaktionären, antifortschrittlichen und antisozialistischen Charakter hatten.

Im dritten Teil werden die Verhältnisse in der Slowakei in den Jahren 1921—1924 detailliert beschrieben, d. h. jene Zeitspanne, in unsere erste sozialistische Intelligenz ins gesellschaftlich-politische Leben trat. Es war notwendig, die Politik und Ideologie der slowakischen separatistischen und der sogenannten „tschechoslowakistischen“ Bourgeoisie zu zerlegen und — auf einer breiten demokratischen Front — den fortschrittlichen Teil der slowakischen Bourgeoisie und Intelligenz für den Kampf gegen den aufkommenden Faschismus zu gewinnen.

Im letzten Teil seiner Betrachtung beschäftigt sich der Autor mit der Analyse der theoretischen und politischen Tätigkeit des DAV, mit ihrem literarischen, philosophischen, ideologischen, publizistischen und journalistischen Schaffen. Aus der reichhaltigen philosophischen und ideologischen Tätigkeit der Davisten, werden die Anschauungen L. Szántós, E. Urx' und V. Clementis' eingehend untersucht. In ihrem philosophischen und literarisch-künstlerischen Schaffen (P. Jilemnický, L. Novomeský, J. Poničan, D. Okáli) enthüllten die Davisten das wahre Gesicht der sozialen Wirklichkeit der Slowakei, dämmten ihre Mystifizierung ein und rissen ihr „die Maske des nationalistischen Rausches“ ab.

Abschließend betont der Verfasser, dass die „Geschichte“ des DAV nicht in Archive und Museen gehört, sondern als *lebendiges Vermächtnis* die junge Generation und die Gegenwart anspricht. Vom DAV ist das zu übernehmen, was in ihm positiv war und dies vom Gesichtspunkt der Bedürfnisse unserer entwickelten sozialistischen Gesellschaft weiterentfalten und vermehren.